

Margareta Jakubowska

Ochrona informacji niejawnych.

Wybrane zagadnienia

Wprowadzenie

W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.¹, bezpieczeństwo państwa zostało określone jako stan, w którym środki konstytucyjne są wystarczające do prawidłowego funkcjonowania państwa (art. 228 ust. 1 i 5). Bezpieczeństwo zewnętrzne państwa jest stanem wolnym: po pierwsze od zbrojnej napaści na terytorium RP, po drugie od obowiązku – wynikającego z zawartych umów międzynarodowych – wspólnej obrony przeciwko agresji z zewnątrz (art. 229). Natomiast art. 230 Konstytucji określa bezpieczeństwo wewnętrzne państwa jako sytuację, w której nie występuje zagrożenie konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego.

Bezpieczeństwo jest pewnym pożądanym stanem organizacji państwa i społeczeństwa, obejmujący zespół funkcjonalnie powiązanych instytucji, których działania skierowane zostały na ochronę państwa i obywateli przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi. Identyfikacja tych zagrożeń jest możliwa dzięki ustanawianym i obowiązującym w państwie normom prawnym².

Aby w sposób właściwy chronić podstawowe interesy Rzeczypospolitej Polskiej i równocześnie stworzyć optymalne warunki pracy w ramach organizacji międzynarodowych, niezbędne jest ograniczenie dostępu do pewnych kategorii informacji; przede wszystkim objęcie ich specjalnym systemem bezpieczeństwa. Dlatego też stworzono system postępowań sprawdzających i procedur ochrony, które mają za zadanie uniemożliwienie dostępu do informacji niejawnych tym podmiotom, które wykorzystując zdobyte informacje, mogłyby spowodować istotne zagrożenie podstawowych inte-

¹ Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

² Zob. M. Bożek, *Wybrane zagadnienia prawa konstytucyjnego*, Emów 2002, s. 46–47.

resów RP, dotyczących porządku publicznego, obronności, bezpieczeństwa państwa i obywateli.

W artykule zostanie omówiona – z konieczności skrótowo – rola informacji w systemie bezpieczeństwa państwa oraz problematyka związana z ochroną tajemnicy.

Informacja – definicja pojęcia

Rozważania na temat informacji niejawnych wymagają ogólnego zdefiniowania pojęcia informacja. Jest to jeden z podstawowych terminów funkcjonujących we współczesnym świecie. W literaturze poświęconej problematyce zarządzania informacją w przedsiębiorstwach można spotkać określenia, że „informacja jest takim odzwierciedleniem rzeczywistości, które wywołuje zmianę zachowania odbiorcy”³ albo że stanowi „tę część wiedzy o określonym przedmiocie lub dziedzinie, która jest przekazywana innym ludziom”⁴. Informacja jest obecnie jednym z najważniejszych zasobów przedsiębiorstwa, jej kapitałem, co daje decydentom możliwość wyboru informacji, ich użycia i ostatecznie podjęcia decyzji.

Inaczej będziemy definiować informację w odniesieniu do funkcji informacyjnej służb wywiadu i kontrwywiadu. Zgodnie z ustawami, podstawową funkcją służb jest realizowanie stawianych przez państwo zadań rozpoznawania i zapobiegania zagrożeniom w zakresie bezpieczeństwa i obronności. W tym kontekście możemy zdefiniować informację jako „ogólny termin stosowany w wywiadzie w odniesieniu do wszystkich rodzajów nie poddanego ocenie materiału informacyjnego, o różnych stopniach wiarygodności, pochodzącego z jakichkolwiek źródeł, a posiadającego potencjalną wartość wywiadowczą”⁵. Aby informacja mogła zyskać miano wywiadowczej, musi zaistnieć element działania. „Trzeba nadmienić, że uczynienie tego decydującego kroku, jakim jest przejście od informacji traktowanej jako wiedza do informacji wywiadowczej, wymagało powiązania jej z działaniem. Informacja, która nie służy podejmowaniu działań lub decyzji, jest z wywiadowczego punktu widzenia bezużyteczna”⁶.

Głównym celem pracy informacyjnej prowadzonej przez służby specjalne jest: po pierwsze wiarygodne zobrazowanie i ocena zagrożenia, a po drugie pozytywne skutki podjętych decyzji, dotyczących bezpieczeństwa państwa.

³ M. Bratnicki, *Informacyjne przesłanki przedsiębiorczości*, [w:] *Wywiad gospodarczy a konkurencyjność przedsiębiorstwa*, red. R. Borowiecki, M. Romanowska, Warszawa 2001, s. 43.

⁴ B. Nogalski, B. M. Surawski, *Informacja strategiczna i jej rola w zarządzaniu przedsiębiorstwem* [w:] *Informacja w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Pozyskiwanie, wykorzystanie i ochrona (wybrane problemy teorii i praktyki)*, red. R. Borowiecki, M. Kwieciński, Kraków 2003, s. 204.

⁵ *Encyklopedia szpiegostwa*, Warszawa 1995, s. 114–115.

⁶ B. Martinet, Y. M. Marti, *Wywiad gospodarczy. Pozyskiwanie i ochrona informacji*, Warszawa 1999, s. 10.

Informacje niejawne

Podstawowym aktem prawnym regulującym zakres ochrony tajemnicy państwowej i służbowej jest ustawa z 22 stycznia 1999 r., o ochronie informacji niejawnych⁷. Zakres przedmiotowy tej ustawy określa zasady ochrony informacji klasyfikowanych jako tajemnicę państwową i służbową przed nieuprawnionym ujawnieniem. Obejmuje on: organizację ochrony informacji niejawnych, klasyfikację informacji niejawnych, zasady udostępniania informacji niejawnych, postępowania sprawdzające, szkolenia w zakresie ochrony informacji niejawnych, ewidencjonowanie, przechowywanie, przetwarzanie i udostępnianie danych uzyskiwanych w związku z prowadzonymi postępowaniami sprawdzającymi w zakresie określonym w ankiecie bezpieczeństwa osobowego oraz kwestionariuszu bezpieczeństwa przemysłowego, organizację kontroli zasad przestrzegania ochrony informacji niejawnych, ochronę informacji niejawnych w systemach i sieciach teleinformatycznych oraz stosowanie środków fizycznej ochrony informacji niejawnych (art. 1 ust. 1).

Z kolei zakres podmiotowy ustawy określa, w stosunku do kogo dane przepisy mają zastosowanie. Ustawodawca wymienia tu organy władzy publicznej (Sejm, Senat, Prezydent, organy administracji rządowej i samorządowej, organy jednostek samorządu terytorialnego, sądy, trybunały, organy kontroli państwowej i ochrony prawa), siły zbrojne RP i ich jednostki organizacyjne, Narodowy Bank Polski i inne banki państwowe, państwowe osoby prawne i państwowe jednostki organizacyjne oraz przedsiębiorców, jednostki naukowe lub badawczo-rozwojowe, które ubiegają się, zamierzają się ubiegać lub wykonują umowy związane z dostępem do informacji niejawnych albo wykonują na podstawie przepisów prawa zadania związane z dostępem do informacji niejawnych (art. 1 ust. 2).

Art. 2 pkt 1 ustawy o ochronie informacji niejawnych definiuje pojęcie tajemnicy państwowej⁸, a załącznik nr 1 zawiera wykaz rodzajów informacji objętych tym pojęciem. Należy pamiętać, że tylko informacja wymieniona w tym załączniku ma charakter tajemnicy państwowej, która spełnia cechy zawarte w klauzuli generalnej, a mianowicie ujawnienie jej może spowodować istotne zagrożenie podstawowych interesów RP dotyczących: porządku publicznego, obronności, bezpieczeństwa, stosunków międzynarodowych lub gospodarczych państwa. Informacja taka musi być chroniona nie dlatego, że taką wolę wyraża dysponent tejże informacji, ale ze względu na konieczność ochrony interesu publicznego.

Wykaz ten został podzielony na dwie części: pierwszą, zawierającą wykaz informacji niejawnych, które mogą być oznaczone klauzulą ściśle tajne, a których nieuprawnione ujawnienie mogłoby narazić podstawowe interesy państwa na szkodę w wielkich rozmiarach oraz drugą, określającą informacje mogące być oznaczone klauzulą tajne, których ujawnienie naraziłoby interes państwa na znaczną szkodę. Wyżej wymieniony wykaz informacji stanowiących tajemnicę państwową sam w sobie nie stanowi samodzielnej podstawy do uznania zawartych tam rodzajów informacji

⁷ Tekst jednolity Dz.U. z 2005 r. Nr 196, poz. 1631 z późn. zm.

⁸ Tajemnicą państwową jest informacja określona w wykazie rodzajów informacji stanowiącym załącznik nr 1, której nieuprawnione ujawnienie może spowodować istotne zagrożenie podstawowych interesów Rzeczypospolitej Polskiej dotyczących porządku publicznego, obronności, bezpieczeństwa, stosunków międzynarodowych lub gospodarczych państwa.

za tajemnicę państwową. Posiada jedynie charakter zawężający zakres pojęcia tajemnicy państwowej. Jest to o tyle istotne, że zbytne „rozszerzenie katalogów spraw objętych tajemnicą państwową bądź nadmierne rozszerzenie ich zakresu w drodze wykładni, prowadziłoby do kolizji z innymi wartościami konstytucyjnymi (wolność wypowiedzi, wolność informacji, demokratyczna kontrola obywatelska nad organami państwowymi) i osłabiałoby równocześnie skuteczność mechanizmów gwarancyjnych, ważnych dla ochrony rzeczywistych interesów Państwa (...)”⁹.

Najistotniejszym w pojęciu tajemnica jest niejawnosć informacji objętych tym terminem, co związane jest z faktem, że muszą pozostać one znane tylko ściśle określonym osobom lub grupom osób i nie mogą być udostępnione osobom do tego nieuprawnionym.

Zdaniem Barbary Kunickiej-Michalskiej, pojęcie tajemnicy państwowej ma charakter materialno-formalny (mieszany). Mianowicie, w myśl ustawy o ochronie informacji niejawnych musi spełniać jednocześnie trzy następujące warunki:

- po pierwsze – być informacją niejawną określoną w wykazie rodzajów informacji niejawnych (element materialny) – art. 2 pkt 1 ustawy;
- po drugie – być informacją niejawną, której nieuprawnione ujawnienie może spowodować istotne zagrożenie podstawowych interesów państwa, w tym obronności, bezpieczeństwa, stosunków międzynarodowych lub gospodarczych (element materialny) – art. 2 pkt 1 ustawy;
- po trzecie – być zaklasyfikowaną przez przyznanie jej w sposób wyraźny przewidzianej w ustawie, jednej z klauzul tajności, o których mowa w art. 23 (element formalny) – art. 19 i 23 ustawy¹⁰.

Art. 2 pkt 2 ustawy o ochronie informacji niejawnych definiuje pojęcie tajemnicy służbowej jako informacji niejawnej, niebędącej tajemnicą państwową, uzyskanej w związku z czynnościami służbowymi albo wykonywaniem prac zleconych, której nieuprawnione ujawnienie mogłoby narazić na szkodę interes państwa, interes publiczny lub prawnie chroniony interes obywateli albo jednostki organizacyjnej. Zgodnie z art. 23 ust. 2. ustawy o ochronie informacji niejawnych, informacje niejawne zaklasyfikowane jako stanowiące tajemnicę służbową oznacza się:

- 1) klauzulą „poufne” – w przypadku, gdy ich nieuprawnione ujawnienie powodowałoby szkodę dla interesów państwa, interesu publicznego lub prawnie chronionego interesu obywateli;
- 2) klauzulą „zastrzeżone” – w przypadku, gdy ich nieuprawnione ujawnienie mogłoby spowodować szkodę dla prawnie chronionych interesów obywateli albo jednostki organizacyjnej.

Jak wynika z definicji tajemnicy służbowej, podstawowym dobrem prawnym jest w tym przypadku interes indywidualny, interes publiczny oraz interes jednostki organizacyjnej zatrudniającej bądź współpracującej z depozytariuszem informacji stanowiących tajemnicę służbową. Istotne w tym przepisie jest zachowanie poufności

⁹ Uchwała Trybunału Konstytucyjnego z 13 czerwca 1994 r., W 3/94, OTK 1994/1/26.

¹⁰ Zob. S. Hoc, *Ochrona informacji niejawnych i innych tajemnic ustawowo chronionych. Wybrane zagadnienia*, Opole 2006, s. 24.

informacji oraz stosunku zaufania występującego pomiędzy dwoma stronami – dysponentem i depozytariuszem informacji. Obowiązek zachowania tajemnicy może wynikać w sposób dwójaki: z przepisów prawa regulujących zasady i tryb wykonywania określonych zawodów, w szczególności związanych z tzw. zaufaniem publicznym bądź z przyjętego na siebie zobowiązania o zachowaniu w tajemnicy faktów związanych z wykonywanymi czynnościami zawodowymi.

Zgodnie z art. 115 § 13 ustawy z 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny¹¹, funkcjonariuszem publicznym jest:

- 1) Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej,
- 2) poseł, senator, radny,
- 2a) poseł do Parlamentu Europejskiego,
- 3) sędzia, ławnik, prokurator, notariusz, komornik, zawodowy kurator sądowy, osoba orzekająca w sprawach o wykroczenia lub w organach dyscyplinarnych działających na podstawie ustawy,
- 4) osoba będąca pracownikiem administracji rządowej, innego organu państwowego lub samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe, a także inna osoba w zakresie, w którym uprawniona jest do wydawania decyzji administracyjnych,
- 5) osoba będąca pracownikiem organu kontroli państwowej lub organu kontroli samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe,
- 6) osoba zajmująca kierownicze stanowisko w innej instytucji państwowej,
- 7) funkcjonariusz organu powołanego do ochrony bezpieczeństwa publicznego albo funkcjonariusz Służby Więziennej,
- 8) osoba pełniąca czynną służbę wojskową.

Janina Preussner-Zamorska zwraca uwagę na istotę odróżnienia tajemnicy zawodowej od tajemnicy służbowej. Podstawowym kryterium jest tzw. pierwszorzędność interesów, które chronione są przez zakazy ujawniania informacji objętych tymi rodzajami tajemnic. Tajemnica służbowa ma charakter publiczny i obowiązek jej zachowania uzasadniony jest głównie interesem społecznym, a w zakresie tajemnicy zawodowej znajdują się informacje odnoszące się do sfery życia osobistego, interesów prywatnych, indywidualnych¹².

Z kolei Bolesław Kurzępa wykazuje różnice występujące pomiędzy tajemnicą państwową i służbową, a mianowicie¹³:

- wykaz informacji stanowiących tajemnicę państwową został ściśle określony w załączniku nr 1 do ustawy, podczas gdy takiego samego wykazu informacji mogących stanowić tajemnicę służbową nie sporządzono;
- tajemnicą państwową staje się informacja niejawna, przez sam fakt zamieszczenia jej w załączniku nr 1 do ustawy, podczas gdy informacja niejawna staje się tajem-

¹¹ Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.

¹² J. Preussner-Zamorska, *Zakres prawnie chronionej tajemnicy w postępowaniu cywilnym*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1998, z. 2, s. 310.

¹³ B. Kurzępa, *Ochrona informacji niejawnych*, „Przegląd Sądowy” 1999, nr 10, cyt za: S. Hoc, *Ochrona informacji niejawnych...*, s. 30.

nicą służbową dopiero wówczas, gdy zostanie pozyskana w związku z czynnościami służbowymi albo wykonywaniem prac zleconych;

- nieuprawnione ujawnienie tajemnicy państwowej godzi w podstawowe interesy państwa, podczas gdy ujawnienie tajemnicy służbowej naraża na szkodę interes państwowy, interes publiczny lub prawnie chroniony interes obywateli albo jednostki organizacyjnej.

Aby system ochrony informacji niejawnych działał w sposób skuteczny, należy pamiętać, że:

- 1) informacje niejawne winny być udostępniane tylko i wyłącznie osobom, dającym rękojmię zachowania tajemnicy, w zakresie niezbędnym do wykonania prac, co gwarantuje ograniczenie liczby osób zapoznających się z tymi informacjami;
- 2) dostęp do informacji mogą posiadać osoby, które uzyskały odpowiednie poświadczenie bezpieczeństwa i zostały przeszkolone w zakresie ochrony informacji niejawnych;
- 3) należy zabezpieczyć obieg dokumentów, który powinien być odpowiedni do klauzuli tajności wytwarzanych i przechowywanych dokumentów, co gwarantuje jednolitość zabezpieczania w różnych instytucjach informacji niejawnych o tej samej wadze;
- 4) osoba wytwarzająca dokument zawierający informacje niejawne bądź upoważniona do jego podpisania ma prawo nadania mu klauzuli tajności, co gwarantuje jednolitość jego ochrony przez wszystkich odbiorców i bez zgody wytwórcy dokumentu, bądź jego przełożonego osoba trzecia nie może dokonać zmiany klauzuli ani jej zniesienia.

Postępowania sprawdzające

Dopuszczenie do pracy bądź pełnienia służby na stanowisku związanym z dostępem do informacji niejawnych może nastąpić po spełnieniu dwóch warunków – przeprowadzeniu postępowania sprawdzającego oraz przeszkoleniu danej osoby w zakresie ochrony informacji niejawnych (art. 27 ust. 1 ustawy o ochronie informacji niejawnych).

Postępowanie przeprowadza się na pisemny wniosek osoby upoważnionej do obsady stanowiska, do którego dołączana jest ankieta bezpieczeństwa osobowego, wypełniona własnoręcznie przez osobę sprawdzaną.

Postępowania sprawdzające przeprowadzane są przez służby ochrony państwa – Służbę Kontrwywiadu Wojskowego¹⁴ i Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego¹⁵ oraz pełnomocników ds. ochrony informacji niejawnych w celu ustalenia, czy osoba objęta

¹⁴ SKW jako służba wojskowa przeprowadza postępowanie sprawdzające w przypadku ubiegania się osoby sprawdzanej o zatrudnienie lub zlecenie prac związanych z obronnością państwa m.in.: wobec żołnierzy w czynnej służbie wojskowej, pracowników wojska, wojskowych organach ochrony państwa i wojskowych organach porządkowych, osób zatrudnionych w jednostkach naukowych i badawczo-rozwojowych realizujących zadania związane z obronnością państwa, przedsiębiorców zajmujących się wyrobami, technologiami i licencjami objętymi tajemnicą państwową ze względu na obronność państwa, jeśli uczestnikami obrotu są Siły Zbrojne lub jednostki podległe MON (art. 29 pkt 1 ustawy o ochronie informacji niejawnych).

¹⁵ ABW jako służba cywilna przeprowadza postępowanie sprawdzające w przypadkach innych niż wymienione w art. 29 pkt 1 ww. ustawy.

postępowaniem daje rękojmię zachowania tajemnicy. Zgodnie z art. 2 pkt 4 ustawy o ochronie informacji niejawnych, rękojnia zachowania tajemnicy oznacza spełnienie ustawowych wymogów dla zapewnienia ochrony informacji niejawnych przed ich nieuprawnionym ujawnieniem. Ponadto kilka instytucji zgodnie z art. 30 ww. ustawy, może przeprowadzać we własnym zakresie postępowania sprawdzające wobec osób w nich zatrudnionych lub pełniących służbę oraz ubiegających się o przyjęcie do pracy bądź służby. Należą do nich Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencja Wywiadu, Służba Kontrwywiadu Wojskowego, Służba Wywiadu Wojskowego, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Policja, Żandarmeria Wojskowa, Straż Graniczna oraz Służba Więzienna.

Służby ochrony państwa przeprowadzają postępowanie sprawdzające wobec osób, które zamierzają wykonywać prace związane z dostępem do informacji niejawnych stanowiących tajemnicę państwową. W przypadku tajemnicy służbowej, postępowanie sprawdzające przeprowadzane jest jedynie wobec kandydatów na pełnomocników ds. ochrony informacji niejawnych lub ich zastępców.

W toku postępowania sprawdzane jest, czy nie występuje dysproporcja pomiędzy osiąganymi przez osobę sprawdzaną dochodami a stanem posiadania, czy osoba sprawdzana nie jest uzależniona od narkotyków lub alkoholu, oraz czy nie występują lub nie występowały wcześniej zakłócenia natury psychicznej, mogące mieć wpływ na wykonywanie prac związanych z dostępem do informacji niejawnych stanowiących tajemnicę państwową.

Postępowania sprawdzających nie przeprowadza się wobec osób, które sprawują urzędy: Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Prezesa Rady Ministrów, Marszałka Sejmu, Marszałka Senatu, posłów i senatorów – jeśli obowiązki tych ostatnich nie wymagają dostępu do informacji niejawnych oznaczonych klauzulą „ściśle tajne”¹⁶.

Postępowania sprawdzających nie przeprowadza się także między innymi w stosunku do osób zajmujących stanowiska: Prezesa Narodowego Banku Polskiego, Prezesa Najwyższej Izby Kontroli, Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego i Prezesa Trybunału Konstytucyjnego. Wobec kandydatów ubiegających się o te stanowiska, przeprowadzane jest postępowanie sprawdzające przez właściwą służbę ochrony państwa, na wniosek organu uprawnionego do powołania na to stanowisko¹⁷.

Zarówno zakres zbieranych informacji, jak też czynności wykonywanych przez służby ochrony państwa, uzależniony jest od klauzuli tajności, do jakiej ma mieć dostęp osoba objęta postępowaniem sprawdzającym. W art. 36 ust. 1 ustawy o ochronie informacji niejawnych, ustawodawca wyróżnia trzy rodzaje postępowania sprawdzających, uzależniając je od stanowiska i rodzaju zleconej pracy.

Postępowanie zwykłe przeprowadzane jest przy stanowiskach i pracach związanych z dostępem do informacji niejawnych stanowiących tajemnicę służbową. Ustawodawca przewidział dwa odrębne wzory ankiet: dla osób ubiegających się o do-

¹⁶ Art. 27 ust. 2, 3 i 4 ustawy o ochronie informacji niejawnych.

¹⁷ *Ibidem*, ust. 6 i 7.

stęp do informacji niejawnych oznaczonych klauzulą „zastrzeżone” i „poufne”. Zwykle postępowanie sprawdzające obejmuje dokonanie sprawdzeń w ewidencjach, rejestrach i kartotekach, weryfikując tym samym informacje zawarte w ankiecie. Jeśli istnieje taka konieczność, przeprowadzana jest rozmowa z osobą sprawdzaną. Poświadczenie bezpieczeństwa uzyskane w toku postępowania zwykłego, wydawane jest na okres 10 lat.

Postępowanie poszerzone przeprowadzane jest przy stanowiskach i pracach związanych z dostępem do informacji niejawnych stanowiących tajemnicę państwową, oznaczonych klauzulą „tajne”. Sprawdzany wypełnia ankietę bezpieczeństwa osobowego w dużo szerszym zakresie niż przy zwykłym postępowaniu sprawdzającym. Obowiązkowo dokonuje się sprawdzeń w ewidencjach, rejestrach i kartotekach, danych zawartych w ankiecie. Czynności fakultatywne obejmują: przeprowadzenie wywiadu w miejscu zamieszkania osoby sprawdzanej, rozmowę z przełożonymi osoby sprawdzanej oraz w uzasadnionych przypadkach sprawdzenie stanu i obrotów na rachunku bankowym. Poświadczenie bezpieczeństwa w przypadku dostępu do informacji oznaczonych klauzulą „tajne”, wydawane jest na okres 7 lat.

Postępowanie specjalne przeprowadza się przy stanowiskach i pracach związanych z dostępem do informacji niejawnych, stanowiących tajemnicę państwową, oznaczonych klauzulą „ściśle tajne”. Ankieta wypełniana jest przez sprawdzanego w najszerszym zakresie. W ramach tego postępowania, oprócz czynności występujących w postępowaniu zwykłym i poszerzonym, obowiązkowo przeprowadzana jest rozmowa z osobą sprawdzaną oraz rozmowa z trzema osobami polecającymi, wskazanymi przez osobę sprawdzaną, w celu potwierdzenia jej tożsamości oraz uzyskania innych informacji. Pomyślnie zakończone postępowanie specjalne wiąże się z wydaniem poświadczenia bezpieczeństwa upoważniającego do dostępu do informacji niejawnych oznaczonych klauzulą „ściśle tajne” na okres 5 lat.

Zgodnie z art. 42 ustawy o ochronie informacji niejawnych, wszystkie czynności przeprowadzone muszą być w określonym czasie; postępowanie zwykłe i poszerzone przed upływem dwóch miesięcy od czasu złożenia wniosku, a postępowanie specjalne musi zakończyć się przed upływem trzech miesięcy.

Akta zakończonych postępowań sprawdzających prowadzonych przez służby ochrony państwa, przechowywane są jako wyodrębnione części w archiwach służb i mogą zostać udostępnione na pisemne żądanie organów wymienionych w art. 42 ust. 2 ustawy o ochronie informacji niejawnych¹⁸. Z kolei akta zakończonych postę-

¹⁸ W ustawie mowa jest o udostępnieniu akt:

- 1) sędziowi lub prokuratorowi dla celów postępowania karnego;
- 2) służbom ochrony państwa dla celów postępowania sprawdzającego oraz potwierdzenia faktu wydania poświadczenia bezpieczeństwa;
- 3) Prezesowi Rady Ministrów, Szefowi Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Szefowi Agencji Wywiadu, Szefowi Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Szefowi Służby Wywiadu Wojskowego, Szefowi Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Komendantowi Głównemu Policji, Komendantowi Głównemu Żandarmerii Wojskowej, Komendantowi Głównemu Straży Granicznej lub Dyrektorowi Generalnemu Służby Więziennej w celu rozpatrzenia odwołania;
- 4) sędziowi administracyjnemu w związku z rozpatrywaniem skargi.

powań sprawdzających, które prowadzono w stosunku do osób ubiegających się o zajęcie, z którym łączy się dostęp do informacji stanowiących tajemnicę służbową, przechowywane jest u pełnomocnika ochrony i mogą zostać udostępnione organom określonym w art. 42 ust. 3 tejże ustawy¹⁹.

Istotnym jest to, że osoba sprawdzana, uzyskująca poświadczenie bezpieczeństwa upoważniające do dostępu do informacji niejawnych oznaczonych klauzulą „ściśle tajne” (5 lat), uprawniona jest jednocześnie do dostępu do informacji niejawnych oznaczonych klauzulami „tajne” (7 lat) i „poufne” (10 lat). Osoba dopuszczona do dostępu do informacji niejawnych oznaczonych klauzulą tajne upoważniona jest do dostępu do informacji niejawnych oznaczonych klauzulą „poufne”. Oznacza to, że w przypadku wygaśnięcia okresu dostępu do informacji niejawnych oznaczonych wyższą klauzulą, poświadczenie zachowuje swoją ważność przez okres uprawniający do dostępu do informacji oznaczonych klauzulą niższą.

W przypadku gdy w toku postępowania sprawdzającego okaże się, iż osoba sprawdzana nie daje rękojmi zachowania tajemnicy, postępowanie kończy się odmową wydania poświadczenia bezpieczeństwa. Podstawą do podjęcia takiej decyzji przez służbę prowadzącą postępowanie może być:

- celowe i świadome podanie przez osobę sprawdzaną nieprawdziwych lub niepełnych informacji,
- skazanie osoby sprawdzanej prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo umyślne, ścigane z oskarżenia publicznego,
- wątpliwości dotyczące właściwego postępowania z informacjami niejawnymi,
- występowania okoliczności wskazujących na to, że osoba sprawdzana może być podatna na szantaż,
- zagrożenie próbą werbunku ze strony obcych służb,
- uzależnienie od alkoholu, narkotyków, zdiagnozowana choroba psychiczna²⁰.

W przypadku stwierdzenia, że wobec osoby, której wydano poświadczenie bezpieczeństwa zaistniały nowe fakty wskazujące, iż nie daje ona rękojmi zachowania tajemnicy służby ochrony państwa lub pełnomocnik ochrony wszczynają kontrolne postępowanie sprawdzające, z pominięciem terminów ustawowych i bez obowiązku wypełniania nowej ankiety przez osobę sprawdzaną. O wszczęciu nowego postępowania, służby ochrony państwa bądź pełnomocnik zawiadamiają kierownika jednostki organizacyjnej lub inną osobę odpowiedzialną za obsadę stanowiska, dołączając wniosek o ograniczenie lub wyłączenie dostępu do informacji niejawnych osobie sprawdzanej. Kontrolne postępowanie sprawdzające kończy się wydaniem decyzji o cofnięciu poświadczenia bezpieczeństwa – w przypadku potwierdzenia, że osoba sprawdzana nie daje rękojmi zachowania tajemnicy bądź poinformowaniem o braku zastrzeżeń w stosunku do osoby objętej tym postępowaniem, z jednoczesnym potwierdzeniem jej dalszej zdolności do zachowania tajemnicy.

¹⁹ W tym przypadku oprócz organów wymienionych wyżej w pkt. 1, 3 i 4, dodatkowo akta udostępniane są osobie sprawdzanej oraz osobie upoważnionej do obsady stanowiska, pełnomocnikom ochrony lub właściwym służbom ochrony państwa dla celów postępowania sprawdzającego lub kontroli, o której mowa w art. 14 ust. 1, pkt 1 ustawy.

²⁰ Zob. art. 35 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie informacji niejawnych.

Osoba, której organ prowadzący postępowanie wydał decyzję o odmowie wydania poświadczenia bezpieczeństwa lub cofnięciu poświadczenia bezpieczeństwa, ma prawo odwołania się od tej decyzji. Odwołanie następuje do instytucji właściwej ze względu na organ prowadzący²¹, a w przypadku otrzymania negatywnej decyzji wydanej przez organ odwoławczy, do sądu administracyjnego.

Służby ochrony państwa lub pełnomocnik ochrony mogą umorzyć postępowanie sprawdzające w następujących przypadkach:

- śmierci osoby sprawdzanej,
- rezygnacji osoby sprawdzanej o ubieganie się o stanowisko, z którym związany jest dostęp do informacji niejawnych,
- odstąpienia przez kierownika jednostki organizacyjnej z obsady osoby objętej postępowaniem, na stanowisku związanym z dostępem do informacji niejawnych.

Zawieszenie postępowania sprawdzającego może nastąpić wówczas gdy:

- nastąpiła długotrwała choroba osoby sprawdzanej, uniemożliwiająca pełne przeprowadzenie postępowania,
- nastąpił wyjazd osoby sprawdzanej poza granice kraju na okres dłuższy niż 30 dni,
- wobec osoby sprawdzanej wszczęto postępowanie karne w sprawie o przestępstwo umyślne, ścigane z oskarżenia publicznego.

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego prowadzi również postępowania sprawdzające wobec osób ubiegających się o dostęp do informacji klasyfikowanych organizacji międzynarodowych – NATO, Unia Europejska – o klauzuli „poufne” lub wyższej. Osoby te zobowiązane są do wypełnienia ankiet bezpieczeństwa osobowego według polskiego wzoru.

Zakończenie

Służby ochrony państwa w systemie ochrony informacji niejawnych, będącym jednym z ogniw systemu bezpieczeństwa państwa, pełnią kluczową rolę. Przez swoje aktywne działanie na przestrzeni ostatnich lat udaje się, w drodze opracowania odpowiednich przepisów i wdrożenia procedur udoskonalać system ochrony informacji niejawnych. Przepisy ustawy o ochronie informacji niejawnych mają za zadanie chronić informacje stanowiące tajemnicę państwową i służbową. Ustawa ta od momentu jej wprowadzenia była przedmiotem wielu przedsięwzięć nowelizacyjnych, mających na celu zbudowanie jak najbardziej nowoczesnego i sprawnego systemu ochrony informacji. Ogromne znaczenie w tej dziedzinie ma współpraca w ramach dwustronnych umów pomiędzy państwami będącymi członkami NATO, Unii Europejskiej, której celem jest wzajemna ochrona informacji niejawnych. Ustawa o ochronie informacji niejawnych w dużej części uwzględnia w tej materii standardy NATO i UE. Ogólnie krajowe przepisy prawne dotyczące ochrony informacji niejawnych mieszczą się w standardach europejskich, wymagają jednak uporządkowania legislacyjnego²².

²¹ Organami prowadzącymi postępowanie w myśl przepisów ustawy o ochronie informacji niejawnych są: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Służba Kontrwywiadu Wojskowego oraz pełnomocnicy ds. ochrony informacji niejawnych.

²² Jako przykład można podać nierozwiązany do tej pory problem definicji tajemnicy służbowej, obecnie niekorelującej z art. 61 Konstytucji RP z 1997 roku. Zgodnie z definicją tajemnicy służbowej, możliwa jest klasyfikacja informacji niejawnych, których nieuprawnione ujawnienie mogłoby narazić na szkodę wyłącznie „prawnie chroniony interes obywatela”.

Bibliografia

- Bożek M., *Wybrane zagadnienia prawa konstytucyjnego*, Emów 2002.
- Encyklopedia szpiegostwa*, Warszawa 1995.
- Hoc S., *Ochrona informacji niejawnych i innych tajemnic ustawowo chronionych. Wybrane zagadnienia*, red. F. Hinzek, tłum. K. Wojciechowski, Opole 2006.
- Informacja w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Pozyskiwanie, wykorzystanie i ochrona (wybrane problemy teorii i praktyki)*, red. R. Borowiecki, M. Kwieciński, Kraków 2003.
- Martinet B., Marti Y.M., *Wywiad gospodarczy. Pozyskiwanie i ochrona informacji*, Warszawa 1999.
- Preussner-Zamorska J., *Zakres prawnie chronionej tajemnicy w postępowaniu cywilnym*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1998, z. 2.
- Wywiad gospodarczy a konkurencyjność przedsiębiorstwa*, red. R. Borowiecki, M. Romanowska, Warszawa 2001.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Uchwała Trybunału Konstytucyjnego z 13 czerwca 1994 r., W 3/94, OTK 1994/1/26
- Ustawa z dnia 06 czerwca 1997 r., Kodeks karny, (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 r., o ochronie informacji niejawnych, (tekst jednolity Dz.U. z 2005 r. Nr 196, poz. 1631 z późn. zm.).

teli”, jako oznaczonych zarówno klauzulą poufne, jak i zastrzeżone. Taka dwoistość nie wydaje się wskazana, szczególnie przy braku bliższych kryteriów rozróżnienia. Niedopuszczalne w świetle Konstytucji wydaje się wyłączenie jawności z uwagi jedynie na interes danej jednostki organizacyjnej. Takie zastrzeżenie do projektu zmian w ustawie o ochronie informacji niejawnych, zgłosiła w maju 2004 roku Helsińska Fundacja Praw Człowieka. Zob. więcej S. Hoc, *Ochrona informacji niejawnych...*, s. 30–34.